

М. М. Загуменнов, С. К. Кілессо

Банк

БАНК (нім. Bank, франц. banque, від італ. banco – лавка, конторка міняйла) – фінансово-кредитна установа, створена для здійснення грошово-кредитного процесу й емітування грошових знаків. Перші Б. виникли в Італії у 14 ст. Початком банк. справи вважають діяльність міняйл, які використовували обмін місц. та іноз. монет для здійснення торг. операцій з іноз. купцями. Поступово у міняйл накопичувалися значні суми вільних грошей, які можна було використовувати як позички за певну плату з умовою повернення. Розвиток промисловості й торг. стосунків між країнами сприяв перетворенню суб'єктів банк. справи на специф. структуру, яка виконує такі функції: посередниц. й кредитні відносини між екон. суб'єктами шляхом залучення вільних коштів у насел. та суб'єктів економіки за певну винагороду й розміщення їх у формі кредиту за принципом платності й повертання; грош. розрахунки між екон. суб'єктами; створення кредит. засобів обігу; забезпечення прибутку на грош. збереження насел. й доходів господарювання. Продукт діяльності Б. – гроші, емітовані в обіг, та ін. засоби платежу, акумульовані вільні гроші (кредитні ресурси) та надані кредити з метою одержання банк. прибутку. Банк. прибуток виникає як різниця між відсотками, які банк отримує за наданий кредит, і відсотками, які він сам сплачує по залучених вкладах. За сучас. умов прибуток Б. створюється також за рахунок сплати клієнтами ін. послуг, які виконують Б. З розвитком мережі банк. установ здійснюється розмежування Б. за функціонал. призначенням. Існують центр. Б., комерц., інвестиц., депозитні, інновац., іпотечні, ощадні та ін. В Україні 20 травня 1991 створено дворівневу банк. систему, в якій вищий рівень становить НБУ, а решта банків (переважно комерційні) – другий рівень. 1999 ВР України прийняла Закон «Про Національний банк України», згідно з яким осн. функцією НБУ є забезпечення стабільності грош. одиниці, сприяння стабільності банк. системи та цін. НБУ відповідно до осн. засад грошово-кредит. політики визначає й проводить грош.-кредитну політику, монопольно здійснює емісію нац. валюти України та організовує її обіг, виступає кредитором остан. інстанції для Б. і організовує їх рефінансування, виконує ін. функції, обумовлені згаданим законом. Другий рівень банк. системи України – комерц. Б., функції яких можна визначити як акумулювання тимчасово вільних грош. коштів, надання їх у позику на умовах платності й відшкодування, розрахунково-касове обслуговування клієнтів, створення (на основі

виконання перших двох функцій) кредит. засобів платежу (депозитна емісія). Якщо фінанс. установа не виконує хоча б одну з названих функцій, вона не може вважатися комерц. банком.

М. М. Загуменнов

Б. називають не лише установу, а й будівлю, де вона розміщується. Ця будівля має певні особливості, зумовлені функціон. специфікою Б., що дозволяє говорити про наявність певного типу архітектури — банківської. Як правило, для розміщення Б. будують спец. приміщення, хоч спочатку під Б. перепланувалися житл. будинки садиб. типу. Типолог. риси банк. споруд сформувалися досить швидко. Центром об'ємно-просторової композиції Б. є двосвітний операц. зал, здебільшого в центрі споруди на 2-му поверсі. До операц. залу ведуть найчастіше парадні сходи з білого мармуру або граніту, оздоблені бронзовим литвом. Службові приміщення примикають до операц. залу. У підвалах розміщуються сейфи. Фасади Б. облицьовані природ. чи штуч. каменем, високоякісним декор. тинькуванням. Найчастіше для декорування фасадів використовували архіт. форми неокласики, неоренесансу, рідше необароко. Оздоблення фасадів та інтер'єрів Б. мали, на думку власника, переконати вкладників у стабільності фінанс. стану установи. Б. розміщувалися на центр. магістралях великих міст і формували їхнє архіт. обличчя. В окремих випадках будинки Б. створювали цілі архіт. ансамблі.

В Україні перші будинки Б. споруджено в Одесі: Земський і Державний Б. (обидва – 1882, арх. В. Маас) та Бессарабсько-Таврійський Б. (1899, арх. С. Ландесман). На зх.-укр. землях перший будинок Б. зведено арх. Ю. Захарієвичем 1884 у Львові. Цього ж року арх. Р. Меус збудував Б. в Станіславі (нині Івано-Франківськ). До перших банк. споруд в Україні належать збудоване 1903—05 приміщення Товариства взаємного кредиту у Харкові (арх. Ю. Цауне) та одна з найкращих споруд Львова – будинок Галицького купецького Б. (1908, арх. Ю. Сосновський, Ю. Захарієвич, скульптор З. Курчинський). На поч. 20 ст. архітектура Б. набуває ще більшої імпазантності, окрім неокласики та неоренесансу, архітектори дедалі частіше почали звертатися до форм модерну й неоросійського стилю. Так, у формах неоросійського стилю збуд. селянські Б. у Полтаві (1909, арх. С. Носов, О. Кобелєв), Одесі (арх. А. Мінкус) і Києві (арх. О. Кобелєв; обидва – 1910). У Харкові на Микол. пл. за проектом арх. О. Бекетова споруджено архіт. ансамбль Б. у формах неокласики і неоренесансу – Азово-Донський комерційний (1897), Земельний (1898), Торговельний (1899), Волго-Камський (1907); а також Купецький Б. на розі Торгової пл. і Плетньовського провулку (1909). Найбільшу кількість банк. споруд на поч. 20 ст. зведено в Одесі – Друге кредитне товариство (1903, арх. О. Бернадацці), Азово-Донський Б. (1913, арх. А. Мінкус), Російсько-Азіатський Б. (1914, арх. С. Гальперсон). Найвідомішим Б. Катеринослава (нині Дніпропетровськ) був Південноросійський Б. (1913, арх. В. Шретер). У Києві майже всі Б.

зосереджувалися на Хрещатику. Серед них найбільші – С.-Петербур. обліковий і позичковий (арх. Л. Бенуа), Волго-Камський (арх. П. Андреев; обидва – 1914), Російський для зовн. торгівлі (1915, арх. Й. Лідваль). Значний вплив на подальший розвиток об'ємно-планувал. структури Б. мало спорудження Державного Б. в Києві на вул. Інститутська (1901–05, арх. О. Вербицький, О. Кобелєв, скульптори Е. Саля, Ф. Соколов), нині тут розміщений *Національний банк України* (НБУ). У центрі споруди НБУ – двосвітний операц. зал (пл. 729 м²), оздоблений декор. скульптурою, вікна прикрашені кольоровими вітражами. Фасади декоровані в стилі неоренесансу – колони з лабрадориту, стіни облицьовані штучним каменем, що імітує сірий граніт і рожевий пісковик, карниз і портал прикрашені барвистою майолікою.

Усього в Україні на поч. 20 ст. було зведено бл. 100 Б. Після більшов. перевороту у зв'язку з націоналізацією банків їхні будівлі часто були перебудовані під адм. споруди, лялькові театри, навч. заклади та ін. За рад. часів відомий лише один випадок реконструкції банк. споруди – Державного банку в Києві. Проект надбудови цього Б. майстерно розробили і здійснили 1934 арх. О. Кобелєв і В. Риков. У 30-і рр. в Україні збудовано лише 2 нових Б. в м. Сталіно (нині Донецьк, арх. В. Естрович) і в м. Костянтинівка (Донец. обл., арх. О. Кобелєв). Пізніше Б. в УРСР не споруджувалися. Від перших років незалежності України Б. будують інтенсивно, вони знову стали помітними громад. спорудами й окрасою міст. У буд-ві нових Б. використовують досвід їх зведення поч. 20 ст., коли й склалися основні типолог. риси банк. споруд. У сучас. архіт. стилістиці Б. переважно використовують форми неокласики, й тільки в небагатьох випадках – постмодернізму і т. зв. сучас. архітектури, для якої характерні великі скляні вітражі серед глухих поверхонь стін з їх інтенсивною пластич. обробкою. Серед цікавих банк. споруд – будинок «Брокбізнесбанку» у Києві на проспекті Перемоги (1996, арх. Г. Хорхот, І. Белявська, В. Журавель, І. Руднева), що привертає увагу передусім формами постмодернізму, його архіт. обличчя визначають закриті поверхні стін, що зорозово ніби спираються на площини скла. У будівлі Держ. експортно-імпорт. Б. України на вул. Антоновича в Києві (2000, арх. І. Гречина, В. Зубченко, В. Рибак, І. Шпара) найдовершенішим композиц. акцентом є об'єм чотиририбусного операц. залу, композиція якого побудована за принципом формування простору, притаман. мистецтву барок. ансамблів.

Іноді під Б. займають існуючі будівлі. Так, в істор. центрі Львова під розміщення акц.-комерц. Б. «Львів» відреставровано житловий будинок на вул. Руська, № 2 – пам'ятку архітектури 14–16 ст.

С. К. Кілессо

Фотоілюстрації

Рекомендована література

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» // Відомості ВР України. 1991. № 25;
2. Лаврушин О. И. Банковское дело. Москва, 1992;
3. Мороз А. Н. Основы банковского дела. К., 1994;
4. Дзюблюк О. До питання про суть комерційного банку і специфіку банківського продукту // Вісн. НБУ. 1999. № 4.

Бібліографічний опис:

Банк / М. М. Загуменнов, С. К. Кілессо // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2003. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-40278>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).